

LAI SEKMĪGI VEIKTU DARBA ĻAUŽU KOMUNISTISKĀS AUDZINĀŠANAS UZDEVUMUS, VESTU NESAMIERINĀMU CĪŅU PRET DAŽĀDIEM BURŽUAZISTISKĀS IDEOLOĢIJAS IZPAUDUMIEM, SEKMĪGI ATRISINĀTU VISU SAIMNIECISKĀ, POLITISKĀ UN KULTURAS DARBA NOZARU VADĪBAS UZDEVUMUS, PARTIJAS UN PADOMJU KADRIEM, VISAI MŪSU INTELIĢENCEI NEATLAIDĪGI JĀAPGŪST MARKSISMA-ĻEŅINISMA ZINĀTNE.

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G.

25. JANVARĪ

Nr. 4 (158)

ĻEŅINA IDEJAS APMIRDZ CEĻU UZ KOMUNISMU

Biedra M. A. Suslova ziņojums 1948. gada 21. janvārī Maskavā svinīgajā sēru sēdē, kas veltīta V. I. Ļeņina nāves XXIV gadadienai

Biedri!
Pagājuši divdesmit četri gadi no Vladimira Iljiča Ļeņina nāves dienas. 1924. gada 21. janvārī aizgāja no mums cilvēcs ģenijs, bolševiku partijas organizētājs, padomju valsts pamatlicējs, visas pasaules darbaļaužu vadonis, skolotājs un draugs.

Mūsu partijas Centralā Komiteja savā aicinājumā «Partijai, visiem darbaļaudim» šīs sēru dienās rakstīja:

«Nekad vēl pēc Marksa proletariāta lielās atbrīvošanas kustības vēsture nav izvirzījusi tādu gigantisku tēlu kā mūsu nelaiķa vadonis, skolotājs, draugs. Viss, kas proletariātā ir patiesāms liels un varonīgs — bezbailīgs prāts, nelokāma, neatlaidīga, visu pārvarētāja dzelzs griba, svēts naidis, naidis līdz nāvei pret verdzību un apspiestību, revolucionāra dedzība, kas pārvieta kalnus, bezgalīga ticība masu radošajiem spēkiem, milzīgs organizatoriskais ģenijs, — viss tas radis savu lielisku iemiesojumu Ļeņinā, kura vārds kļuvis par simbolu jaunai pasaulei no rietumiem līdz austrumiem, no dienvidiem līdz ziemeļiem.»

Ar katru aizvadīto gadu dārgais un tuvais Ļeņina tēls arvien dziņāks paceļas mūsu priekšā. Ļeņinisma nedziesotās idejas iekaro arvien jaunus un jaunus piekritēju miljonus, arvien dziļāk ietekmē visu pasaules vēstures gaitu.

Gandrīz gadsimta ceturksni pēc Ļeņina nāves bolševiku partija stingri un nenovirzāmi iet pa Ļeņina ceļu, cīnās un uzvar zem Ļeņinisma karoga. Visus šos gadus Ļeņinisma neuzvaramo karogu augstu nes Ļeņina uzticamais skolnieks un līdzgaitnieks, bolševiku partijas vadonis, Ļeņina lietās cienīgais mantinieks un lielais turpinātājs — biedrs Staļins. (Vētrāni, ilgstoši aplausi.)

1. Ļeņinisma visu uzvarošais spēks

Socialisms, ko mūsu zemē uzcēlusi padomju tauta bolševiku partijas vadībā, ir visu uzvarošo Ļeņinisma ideju dzīvā iemiesojums.

Visu savu dzīvi Ļeņins atdeva tam, lai paceltu apzinīgai jaunradei darbaļaužu miljonu masas, lai padarītu tās par savas dzīves saimniekiem, aktīviem jaunas, socialistiskās sabiedrības veidotājiem. Komunistiskās partijas cīņa Ļeņina un Staļina vadībā par jaunas sabiedriskas iekārtas uzvaru devusi savus lielos augļus. Vadīdamās no Ļeņina idejām, tautas masas jau uzcēlušas mūsu zemē socialistisku sabiedrību un droši iet uz komunismu.

Padomju Savienība parādījusi visu zemju tautām iedvesmojošu piemēru, kā pārveidojama sabiedrība darbaļaužu interesēs, pamatojoties uz tautas masu revolucionāro jaunradi, dzīvinošo iniciatīvu un pašdarbību. Ļeņina dibinātā

darbaļaužu uzvarām. Droši iedama pa Ļeņina ceļu, padomju tauta sekmīgi atrisina pēckara saimnieciskās celtniecības uzdevumus.

Mūsu valsts ienaidnieki cerēja, ka milzīgie zaudējumi, ko karš nesis pa-

Bet kādas pārsteidzošas pārmaiņas jau notikušas mūsu zemē šais divos gados! Ātros tempos tiek atjaunota saimniecība un kultūras iestādes rajonos, kas bija pakļauti vācu fašistu okupācijai. No drupām un pelniem ceļas tūkstošiem

cijā izpildīts. 1947. gadā visas rūpniecības kopprodukcijas izlaiduma plāns izpildīts par 103,5 procentiem. Salīdzinājumā ar 1946. gadu, visas rūpniecības produkcijas izlaidums pagājušajā gadā palielinājies par 22 procentiem.

48 procentiem. Graudu kultūru ražība 1947. gadā jau sasniegusi pirmskara līmeni. Pilnīgi izpildīts labības sagādes valsts plāns.

Balstoties uz sasniegumiem ražošanas nozarē, padomju lauku neatlaidīgā darba rezultātā valsts pagājušajā gadā panākusi darbaļaužu dzīves līmeņa ievērojamo paaugstināšanos. Ražošanas kāpinājums un pārtikas un rūpniecības preču rezervju uzkrāšana atļāva atcelt kartiņu sistemu, pāriet no normētas sadales uz izvērstu tirdzniecību, sekmīgi veikt naudas reformu un pazemināt cenas plaša patēriņa priekšmetiem.

Naudas reforma un kartiņu sistēmas atcelšana palīdzēs vēl vairāk paaugstināt darbaļaužu materialās labklājības līmeni, atjaunot un attīstīt tautas saimniecību, tālāk nostiprināt padomju valsts varenību. Kartiņu sistēmas atcelšanā un naudas reformā spilgti izpaudās mūsu iekārtas socialistiskais, tautas interesēm patiesi atbilstošais raksturs. Pretstatā kapitalistiskajām valstīm, kur krasī pastiprinās inflācija, paaugstinās cenas, mazinās tautas masu patēriņš un pieaug to nabadzība, kartiņu atcelšana un naudas reforma Padomju Savienībā vainago tautas labklājības ievērojamo uzlabošanu, tās dzīves līmeņa celšanos.

Kas tad nosaka padomju zemes ievērojamos panākumus? Tos nosaka socialistiskās sistēmas milzīgais pārākums par kapitalistisko, tās padomju sistēmas pārākums, kurai pamatus lika Ļeņins. Kapitalistisko valstu ekonomika zem augošās krīzes triecieniem velas lejup, sašaurinās ražošana, aug miljoniem lielās bezdarbnieku armijas. Eiropas kapitalistiskās valstis, kas nesaldzināmi mazāk cietušas karā nekā PSRS, bezspēcīgi ķepurojas, meklēdamas līdzekļus, ar ko pārvarēt pēckara perioda ļoti asās ekonomiskās un šķiru pretrunas. So zemju varavīri nodod savu valstu suverenitāti par amerikāņu plutokratu verdzinošo «palīdzību». Padomju Savienība, kas nepazīst krīzes un bezdarba, balstīdamās tikai uz saviem spēkiem un resursiem, nemitīgi kāpina savu saimniecību. Dzīve pierādījusi, ka, gan kara gados, gan mierīgās celtniecības gados «padomju sabiedriskā iekārta ir labāka sabiedrības organizācijas forma nekā jebkura nepadomju sabiedriskā iekārta.»

(J. Staļins)

Lielais Ļeņins redzēja padomju valsts spēka un neuzvaramības avotu tajā apstākļi, ka tā ir dziļi tautiska, ka tā radīta tautas interesēs un pati tauta to pārvalda. Padomju vara tādēļ arī ir neuzvarama, teica Ļeņins, ka tā ir pašu darbaļaužu vara, strādnieku un zemnieku miljonu vara. Ļeņins zinātniski pamatoja, un padomju valsts trīsdesmit gadu attīstības pieredze to ap-

«Ir tāda partija»

domju zemei, un 1946. gada ārkārtīgais sausums iedragās socialistiskās ekonomikas dzīvotspēju. Viņi cerēja, ka Padomju Savienība salūzīs zem saimniec-

atjaunotu rūpniecību, fabriku un šachtu, tehniski vēl pilnīgāku, nekā tās bija pirms kara. Tiek atjaunotas simtiem mūsu pilsētu, no jauna uzceltas

Viena no visspilgtākajām liecībām par mūsu tautas saimniecības dzīvības spēku ir sistematiskais, no gada gadā pieaugošais celtniecības un ražošanas

J. Kibrika zīmējums

LEŅINA IDEJAS APMIRDZ CEĻU UZ KOMUNISMU

Biedra M. A. Suslova ziņojums 1948. gada 21. janvārī Maskavā svinīgajā sēru sēdē, kas veltīta V. I. Leņina nāves XXIV gadadienai

(Turpinājums no 2. lapa pusē)

tura, ko caurauž tautu draudzības, cilvēku socialistisko attieksmju un darba cilvēka cieņas cēlās idejas, nāids pret visādu apspiešanu.

Padomju kulturas neatņemama iezīme ir socialistiskais patriotisms. Leņina mācīja, ka nacionālā lepnuma interese sakrīt ar strādnieku socialistisko interesi. Šī Leņina ideja ir padomju kultūras pamatā. Jebkāds zemošanās izpaudums buržuaziskās kultūras priekšā ir atkāpšanās no padomju patriotisma, atkāpšanās no socialismā. Nedrīkst aizmirst, ka imperialisti cenšas izmantot saviem viltīgajiem mērķiem dažu nepastāvīgu padomju pilsoņu zemošanās ārzemnieciskā priekšā.

Mūsdienu buržuaziskā kultūra atrodas degradācijas un sairuma stāvoklī; jau sen tā pārvērtusies par kalponi un uzturamo nelieļai kapitalistisko barvežu saujņai. Buržuaziskajā kultūrā, un it īpaši Amerikas Savienotajās Valstīs, dziļi laidusi savas indīgās saknes rasisma cilvēknidēja ideoloģija, «amerikanu rases» pārākuma ideoloģija. Amerikāņu «kultūra» ciniski slavina amerikāņu imperialistu centienus sagrābt svešu mantu, attaisnot visādu apspiešanu, cildina vizzemiskākos, zvēriskos instinktus. Bet patiesos kultūras meistarus, kas nevēlas slavināt amerikāņu imperialismu un «amerikāņu dzīves veidu», vajā kā valsts noziedzniekus.

Visu zemju buržuazija un tās «socialistiskie» līdzkrēdēji dusmojas un trako par mūsu zemē realizējamo leņinisko ideoloģijas partejiskuma, literatūras un mākslas partejiskuma principu. Viņi gribētu redzēt mūsu zemē idejisku sajukumu, tās prātu reibinošās dziras izplatīšanos «mākslas brīvības» veidā, ar kuru tiek apdulcināta darbaļaužu apziņa buržuaziskajās zemēs. Viņi ir nemierā ar ideoloģijas boļševistiskā partejiskuma principu, jo šis princips atņem viņiem iespēju saindēt PSRS darbaļaudis ar buržuaziskās ideoloģijas indi.

Leņins atmaksāja mākslas «neitralitātes» un bezpartejiskuma buržuaziskos sludinātājus kā kapitāla kalpus, kas ar plāpšanu par radīšanas brīvību aizsedz mākslas atkarību no naudas maiša. «Bezpartejiskums buržuaziskajā sabiedrībā, — teica Leņins — ir tikai liekulīga, aizsegta, pasīva izpausme piederībai pie paudušo partijas, pie valdošo partijas, pie ekspluatatoru partijas» (VIII sēj., 416. lpp.).

Leņinskajam ideoloģijas partejiskuma principam ir nenovērtējama nozīme visprogresīvākās, padomju ideoloģijas un kultūras pacelšanai un uzvarai pār satrunējušo buržuaziskās sabiedrības kultūru. Boļševiku partija, sekodama Leņina novēlējumiem un sargādama padomju tautas garīgās intereses, stāv kultūras jaunrades principālās skaidrības, dziļā idejiskuma un kareiviskā partejiskuma sardzē, dodot noteiktu pretstāvēšanu jebkuriem mēģinājumiem aktivizēt kapitalisma paliekas cilvēku apziņā un ievazāt padomju kultūrā apolitiskumu, bezidejiskumu, formalis-

mu, kas ir izkurtējušās buržuaziskās ideoloģijas ietekmes augli.

Tagad, kad no masu komunistiskā apzinīguma ir atkarīgi panākumi mūsu gājienam uz priekšu, sevišķi svarīgu nozīmi ieguvīs uzdevums pārvarēt kapitalisma paliekas cilvēku apziņā. Ja mēs vēl arvien saduramies ar atsevišķu strādnieku, kolektīvo saimniecību zemnieku, kalpotāju nedisciplinētības izpaudumiem, nevišķu attieksmi pret darbu, ar sabiedrīgu īpašumu izlaupīšanas, nesaimnieciskuma, tūlības, birokratisma gadījumiem, ar atsevišķu inteliģences pārstāvju zemošanās izpaudumiem ārzemnieciskā priekšā, tad te visur izpaužas kapitalisma paliekas cilvēku apziņā.

Cīņā pret kapitalisma paliekām partija izmanto kritikas un paškritikas pārbaudīto ieroci, virzot sabiedriskās domas uguni pret visu, kas savu laiku pārdzīvojis, kas bremsē mūsu virzīšanos uz priekšu. Visādu buržuaziskās ietekmes izpaudumu atmaksošāna un pārvarēšanā ideoloģijā milzīga lomā bija partijas Centralās Komitejas lēmumiem literatūras, mākslas un kino jautājumos, tāpat arī pēc partijas CK iniciatīvas sarīkotajai filozofiskajai diskusijai. Pasākumi, ko partija pieņēma ideoloģiskā darba uzlabošanai, radīja jaunu literatūras un mākslas kāpinājumu, mākslinieciskās jaunrades idejiskā līmeņa paaugstināšanos.

Pamatā visai partijas darbībai darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā un kapitalisma paliekas pārvarēšanā cilvēku apziņā ir Marksa-Engelsa-Leņina-Stalīna neuzvaramā mācība. Marksisma-leņinisma teorija partijai ir ceļveža zvaigzne ceļā uz komunisma uzvaru.

Pirms 100 gadiem iznāca K. Marksa un F. Engelsa «Komunistiskās Partijas Manifests», kurā pirmo reizi bija izteikts jaunais, visprogresīvākais un vienīgi zinātniskais pasaules uzskats — marksisms. Marksisma rašanās nozīmēja istu revolūciju, jaunu laikmetu zinātnē par sabiedrību un cilvēces vēsturi. «Manifestā» bija zinātniski pierādīta kapitalistiskās sabiedrības bojāejas neizbēgamība un nopamatota proletariāta, kā kapitalisma kaprača un jaunas, bezšķiru sabiedrības radītāja, vēsturiskā loma.

Marksa mācības dzīvības spēku apstiprinājusi visa sabiedrības attīstības gaita. Socialisma uzvara Padomju Savienībā, komunisma spēku pieaugums, visā pasaulē un kapitalisma briesošais sabrukums ir marksistiskās teorijas lielā spēkā neatvairāms pierādījums.

Marksisms ir radoša mācība, kas attīstās, un šai apstākļi tās nepārvaramais spēks. Leņins — lielais zinātnes korifejs — jaunos vēsturiskos apstākļos, marksismu attīstīja tālāk, pacēla to jaunā, augstākā pakāpē, padarīja bagātāku ar jauniem atklājumiem un apbruņoja partiju ar neuzvaramu idejisku ieroci cīņā par komunisma uzvaru.

Boļševiku partija, apzinādamās progresīvās teorijas lielo nozīmi, nodrošināja marksisma-leņinisma ideju plašu

izplatīšanos masās. Marksa, Engelsa, Leņina un Staļina darbu izdošana darīja tautai pieejamu marksisma-leņinisma pamatlīdzēju nemirstīgo mācību. Marksa, Engelsa, Leņina un Staļina darbi Padomju Savienībā izdoti 721 milj. eksemplāros. Partija arī turpmāk nemitīgi rūpēsies par visu komunistu apbruņošanu ar neuzvaramo Leņina mācību, par visu darbaļaužu audzināšanu komunistiskās pasaules uzskata garā. Sakarā ar to, ka VK(b)P pēdējos gados skaitliski ievērojami izaugusi, partijas organizācijām tagad jākoncentrē galvenā uzmanība uz komunistu idejiskās audzināšanas darbu.

Leņinisma apgušana ir dzīves nepieciešamība visiem aktīviem un apzinīgiem komunistiskās sabiedrības cēlētājiem, it īpaši mūsu partijās un padomju kadriem, visai mūsu inteliģencei. Lai sekmīgi veiktu darbaļaužu komunistiskās audzināšanas uzdevumus, vestu nesamierināmu cīņu pret dažādiem buržuaziskās ideoloģijas izpaudumiem, sekmīgi atrisinātu visu saimnieciskā, politiskā un kultūras darba nozaru vadības uzdevumus, partijas un padomju kadriem, visai mūsu inteliģencei neatlaidīgi jāapgūst marksisma-leņinisma zinātnē.

Partija ir stipra tāpēc, ka tai ir savas progresīvas teorija, ar ko to apbruņojusi Leņins un Staļins. Ja kopš savas rašanās laika visdažādākajos vēstures apstākļos un vissarežģītākajos gadījumos partija gājusi pa pareizo ceļu, ja tās politiskā vienmēr bijusi pareiza zinātniski pamatota un tā gūvusi pasaulvēsturiskas uzvaras, tad šai apstākļi izpaužies marksisma-leņinisma mācības dzīvinošais spēks. «Nevar būt šaubu, — saka biedrs Staļins, — ka tik ilgi, kamēr mēs būsim uzticīgi šai mācībai, kamēr mūsu rokās atradīsies šis kompass, — mums mūsu darbā būs sekmes» («Leņinisma jautājumi», tulk. 574. lpp.).

Biedri! Gandrīz gadsimta ceturksnis mūs šķir no tās dienas, kad mūs uz visiem laikiem atstāja Vladimirs Iljičs Leņins. Visu šos gadus padomju tauta cīnās, uzvar un varenā gaitā iet pa Leņina ceļu uz priekšu, uz komunismu. Leņina liekie novēlējumi sekmīgi realizēti un atraduši savu iemiesojumu jaunā sabiedrībā, kas uzcelta mūsu zemē uz leņinisma pamata. Komunistiskā boļševiku partija uzvaroši ved visu padomju tautu pa Leņina ceļu uz jaunām pasaulvēsturiskām uzvarām. Mūsu partija izaugusi par lielu saliedētu daudzmiljonu armiju. Tā ieguvusi visas tautas mīlestību, darbaļaužu neierobežotu uzticību un atbalstu. Par to tai jāpateicas savam dibinātājam — Leņinam un viņa uzticamajam cīņi biedram, viņa lietas turpinātājam — biedram Staļinam. (Vētrāni, ilgi nerimstoši aplausi.)

Lai dzīvo mūsu neuzvaramais cīņas karogs — leņinisms!

Lai dzīvo mūsu boļševiku partija!

Lai dzīvo lielā padomju tauta! (Vētrāni aplausi. Visi pieceļas. Atskan saucieni: «Lai dzīvo biedrs Staļins!» «Slava lielajam Staļinam!» «Staļinam — urā!»)

Krievu tautas ģenijs

A. EGLĪTIS

24. janvārī Padomju Savienības tautas atzīmē simts gadus kopā V. I. Surikova dzimšanas. Surikovu kā gleznotāju un pilsoni augstu novērtējis mūsu vadonis un skolotājs biedrs Staļins savā vēsturiskajā 1941. gada 6. novembra runā, piekavot Surikova vārdu labākajiem krievu tautas māksliniekiem, «Plečanova un Leņina, Černisevska un Tolstoja, Gļinška un Čaikovska, Gorkija un Čehova, Repina un Surikova, Suvorova un Kutuzova nācijas» pārstāvjiem. Ģeniālā krievu gleznotāja Surikova mākslu dziļi cieni un mīl visas mūsu lielās dzimtenes tautas. Krievu mākslas vēsturē Surikovam ir milzīga loma. Ar Surikova vārdu saistās idejiski realistiskās glezniecības uzplaukums, glezniecības, kas nav atdalāma no krievu tautas vēstures un kas spīgti pauž šīs tautas centienus un cīņu par savu brīvību.

Vasiļijs Ivanovičs Surikovs dzimis 1848. gadā Sibirijā, Krasnojarskas pilsētā, kazaku ģimenē. Viņa senči bijuši Jermaka, Sibīrijas iekarotāja, līdzgaitnieki. Izrādot lielu interesi par savas dzimtas pagātni, Surikovs vienmēr ar lepmu un uztveris savu demokrātisko izcelšanos un drosmīgos, brīvību mīlētājus senčus. Ar to viņš vairāk lepojies nekā ar gleznotāja talantu. Agri attīstījušās Surikova talanta dotības jau bērnībā atzīmējās turienes zīmēšanas skolotājs Grebnovs, kas vadījis pirmās nākamā gleznotāja gaitas. Grebnova pamudināts un atbalstīts, jaunais Surikovs, līdzīgi krievu tautas talantam Lomonosovam, izbraucis uz zemniekiem no dzimtas pilsētas uz Pēterburgu.

Ķeizarišķā mākslas akadēmija Surikovu uzņēma ļoti vēsi. Tuvredzīgā Akadēmijas profesūra bija vienaldzīga pret nākamā krievu mākslas ģeniļa jauneklīgu gadu zīmējumiem. Iestāju pārbaudījums ģipša veidņu zīmēšanā Surikovs saņēma nepietiekamu atzīmi, un Akadēmijā viņu neuzņēma. Nesatricināmā ticība saviem spēkiem Surikovs triju mēnešu laikā mākslas veicināšanas un atbalstīšanas skolā nobeidza gandrīz visu trīsgadīgo kursu un 1869. gadā iestājās par brīvvalstītajā Mākslas akadēmijā. Pilnīgi neciešot nosacīto skaitļus un glīti nolaidītas akadēmiskā stila gleznas, viņš jau ar pirmajām studiju dienām meklēja skaistumu citur: apkārtnē realajā dzīvē un īenes savos darbos stipru un, pēc Akadēmijas profesoru domām, «robustu» realistisko traktējumu. Viņa darbi, kas parādījās akadēmiskajās izstādēs — «Vara jātnieks», «Baltazara dzīres», «Zēlsirdīgais samarietis» — ar svaigo koloritu un brīvā, neakadēmiskā zīmējuma drosmi saistīja ne tikai viņa biedru un skolu jaunatnes, bet arī līdz tam pret viņu aklās profesurās ievērbu, kas 1874. gadā par «Zēlsirdīgo samarieti» viņam piešķīra mazo zelta medaļu.

Nobeidzis 1875. gadā Mākslas Akadēmiju, Surikovs 1876. gadā atstāj viņam aprieibušos cara Pēterburgu un pārcēlās uz dzīvi Maskavā, «tautas dzīves centrā», kā viņš pats to apzīmē. «Streļcu nāves soda rītā», savā pirmajā lielajā darbā, Surikovs parādās kā dziļš, realistisks mākslinieks, kas pratis bez liekiem ārējiem efektiem atspoguļot gleznā visu streļcu sacelšanās traģisko epopeju. Astondesmito gadu krievu īstenības apstākļos «Streļcu nāves soda rītā» ir ne vien augstākā mērā laikam atbilstošs, bet arī aktuāls notikums. So Surikova gleznu, kas 1881. gada 1. martā parādījās deivajā celojumā izstādē, skatītāji uzņēma kā šai dienā atskanējušā šāviena attaisnojošu atbalsi. Šai dienā tika nogalināts cars Aleksandrs II.

Savā nākamajā, vispilnīgākajā darbā — gleznā «Bajāriene Morozova» — Surikovs parāda sevi kā istu masu skatu gleznotāju, kolorītu un kompozīcijas meistaru, tautas daiļrades elementu izmantotāju. «Streļcu nāves soda rītā», kā arī «Bajāriene Morozova», līdzīgi citiem Surikova darbiem, pārstāv istu tautas mākslu, jo šo darbu mākslinieciskā forma nesaraucjami saistīta ar satura tautiskumu. Tieši šis īpatnības dara Surikovu mums dārgu un tuvu šodien.

Surikova māksla ir neapstrīdamā krievu vēsturiskās glezniecības kalngali. Kā vēsturisks gleznotājs Surikovs savā talantā un daiļrades būtībā pārspēj

ne tikai visus krievu vēsturiskā žanra priekšgājējus, bet arī visus vēlākos šā žanra meistarus.

Vērtējot «Bajārieni Morozovu», mūsu laika biedrs, tautas mākslinieks Juona raksta: «Šī glezna aptver visas daudzveidīgās dzīvās dvēseles puses un vienlaikus atbild uz visām mūsdienu glezniecības svarīgākajām problēmām. Cilvēki, kas meklē dzīvas krāsas, dziļu tainību un skaistuma skaistumu, atrod šai gleznā vislielāko krāsu un tonu bagātību, ko tikai var sniegt gleznotāja paete. Glezna valdzina ar savu isto, dabisko garu un noskaņu, dzimto arhitektūru, kostīmiem, ornamentu izšuvumiem un dekoratīvajiem motīviem, bet visvairāk saista notikuma daļbnieku spilgti tēlotās sejas. Kālsie, spēks, noteiktība, mīlestība, žēlums, dzēlīgums, ironija, šaubas, vienaldzība un nīkums, visas cilvēka jūtas radušas iemiesojumu gleznā. Savā kompozīcijas monumentalitātē, mākslinieciskās kultūras tēlu spēģumā un krāsās glezna sasauca ar renesanses laikmeta veneciēšu meistaru labākajiem darbiem. «Bajārieni Morozovu» astondesmito gadu cilvēki uzņēma kā savā laika lielāko notikumu. Tā, piemēram, astondesmito gadu Pēterburgas laikrakstos tālaka literāti par Surikova darbu rakstīja: «Gleznā atgādina iespaidus, ko rada skatītāja neapūstītais ierādītais gājienš uz ešafotu.» Tā nāves sodu un ešafotu laikmetā runāja uz skatītāju Surikova slavenā glezna.

1888. gadā Surikovs, sakarā ar sievas nāvi pārdzīvo personīgo traģediju, sadedzina visas savas eskizes un mēbeles un bēg no Maskavas uz Sibīriju. Morali atspirdzīs un atjaunojis savus garīgos spēkus, viņš 1893. gadā atgriezās Maskavā, atvedams līdz dzīvespriecīgu gleznu «Sniega pilsētas iepemšana», kur attēlota sena krievu vestlavju rotāla. Gleznieciski bagātāls «Pilsētiņas» kolorīts nostājas blakus Surikova labākajam darbam «Bajāriene Morozova». 1898. gadā Surikovs glezno «Jermaka Sibīrijas karagājienus», parādot Jermaku kā tautas varoni, brīvības mīlētāju kazaku vadoni. Surikova Jermaks — tas ir tautas dziesmu un teiksmu Jermaks, varonis, par ko ar tik lielu aizrautību dzied Čapajeva cīnītāji filmā «Čapajevs». «Gleznas iespāids tik pārsteidzošs un varens, — rakstīja Repins, — ka pat neienāk prātā analizēt šo ķepurojošos masu no tehnikas, krāsu, zīmējuma viedokļa. Tas viss pazūd kā lieks. Skatītāju pārsteidz, un viņš ir apjucis šīs neredzētās ainās priekšā, viņa iztēle savilpota, un jo tālāk, jo kustīgāks kļūst cinošos būtnu dzīvais mudžeklis». «Jermakā», tāpat kā iepriekšējos darbos, visi glezniecības līdzekļi pakļauti tēlu idejiskajam saturam.

Nākamā Surikova lielā glezna ir «Suvorova gājienš pāri Alpiem». Šī gleznā tēlo krievu karavīru nepārspējamu varonību, ko viņi veica lielā karavadoņa Suvorova vadībā. Krītiķi gleznu uzņēma vēsi un novērtēja to kā neizdevušos darbu. Gleznu «nosūtīja trimdā» uz Artillerijas vēsturisko muzeju, kur tā palika aizmirsta līdz pat Oktobra revolūcijai, kad to nodeva Valsts Krievu muzejam.

Meistara gubļa dziesma bija «Stepans Razins». Šī milzīgā isti Surikova lema ilgāku laiku nav padevusi māksliniekam. No 1887. g. līdz 1907. g. Surikovs vairākkārt atgriezās pie Razina tēmas. 1905. g. revolūcijas uzplūdiņā rada Surikova iedvesmu, un viņš gleznu pabeidz, kaut arī pats ar to nav apmierināts, uzskatot, ka šis darbs nepilnīgi pauž viņa māksliniecisko nodomu. Tomēr gleznā mūs pārsteidz ar tautas varoņa Razina tēla neparasto spēku un varenumu. Dziļās pārdomās nogrimušais revolucionārs Razins Surikova gleznā 1907. g. cara reakcijas periodā, krievu tautas progresīvajai daļai bija acinājums uz revolūciju, Razina ugunīgais skats it kā acināja sagraut caru un viņa atbalstītājus. Smagās reakcijas dienās Surikova audeklis runāja realistiskās glezniecības spīgtajā un tēlainajā valodā.

Analizējot Surikova daiļradi, padomju mākslas pētnieks Kernenovs pilnīgi pareizi nostāda Surikovu blakus Šekspiram un Puškinam, jo visas mākslinieciskās īpatnības, kas piemīt Šekspira vēsturiskajām hronikām un Puškina ģenitālajam «Borisam Godunovam», izpaužas arī Surikova gleznās. Surikova daiļrade cieši saistās ar sešdesmito gadu atbrīvošanas kustības posma lielajiem krievu apgaismotājiem Beļinski, Hercenu un Černisevski. Surikova daiļrade piesitīnāta ar viņu demokrātiskajām idejām. Cīnoties par socialistisko realismu, padomju gleznotāji daudz var mācīties no Surikova. Mums jāapgūst viņa darba metode, mākslinieciskie formas līdzekļi kā krievu mākslas kultūras labākie sasniegumi. Surikova realisma tradīcijas — pagātnes vērtīgākais mantojums, kam garām nedrīkst paiet neviena padomju gleznotājs. Lielā Oktobra socialistiskā revolūcija padarījis Surikova daiļrades mantojumu par visas tautas īpašumu. Padomju lauku miljonus, muzeju apmeklētājus, iešmo Surikova darbi. Padomju Savienības tautas, kas partijai un lielā Staļina vadībā cēl komunismu, jau iemiesojušās dzīvē cilvēces labāko domātāju sapnu par socialistisko iekārto. Lielo meistaru, gleznotāju un pilsoni Surikovu, kas viņš savā daiļradē tiecies uz nākamā laimīgo cilvēci, viņa dzimšanas simtā goddienā atzinīgi slavina visa padomju zeme kā dziņu gleznotāju un cīņas līdzdalībnieku par kultūras revolūciju un komunisma celtniecību.

Anatols Imermanis

Leņins Rīgā

Gar Cēsu ielas pelēkajām mājām,
Gar drēgnām sētām, kas bez saules smaka,
Viņš nosvērtiem un lieliem soļiem gāja,
Un Oktobris jau soļoja tam blakām.

Bij viņa pierē dziļa domu rīva,
Bet acu priekšā visa zeme dzimtā.
Gads deviņsimtais bija toreiz — ievads
Visdzīvākā kopā mūšiem gadu simtā.

Vēl tautas sirdī nemiers stepus brieda,
Vēl Piektam gadam kala kaujas kadrus,
Bet viņš jau zināja, pa Rīgu iedams,
Ka kungu vara cīņu liesmās sabruks.

... Kopā dienas tās laiks daudzus gadus krājās,
Mums saule mirdz pēc brīves cīņu grūtām,
Bet Rīgas ielās, kur reiz Leņins gājās,
Vēl tagad viņa dzīvo elpu jūtām.

Viņš laimi ieliek bērna siltā plaukstā,
Mēs virpu vētrā dzirdam viņa vārdu,
Un viņu domu spārnotība augstā
Ir turbinās, kas krāču balsi pārdun.

Tam strādnieki no darba nāca pretī,
Posts dziļās vaļas vaigā bij tiem griezis.
Bij viņu svārsks no melniem sviēdriem neļirs,
Un gurdos plakstus klāja kvēpi biezi.

Viņš ciešu skatu ielūkojās sejā
Gan vingram jauneklīm, gan vīram vīram,
Viņš redzēja jau brīves kaujā cījam
Ar krievu tautu latvjuš plecs pie pleca.

No tālienes, kur dobjā dūca «Fenikss»,
Vējš darba dunu nesa nemierīgu, —
Un, lielās domās grimis, gāja Leņins
Pa pavasara jausmām skauto Rīgu.

*

Ir viņa smaidš stachanovieša sejā,
Kam preti raugās lepnaš darba gūvums,
Un tūkstoš karogos, kas liesmo vējā,
Ir viņa gara nemirstīgais tuvums.

Un tā kā Leņins, kas, pa Rīgu iedams,
Jau saredzēja nākamības tāli,
Mēs laikmetu rissaulaināko viedam,
Kurp ved mūs viņa cīņu biedrs — Staļins!

LATVIJAS BURŽUAZISKĀS LITERATURAS APOLOĢĒTI

K. KRAULIŅS

Mēs daudz runājam par zemošanos buržuaziskās Rietumu kultūras priekšā un gluži pamatoti to nosodām, jo tāda Rietumu buržuaziskās kultūras cildināšana ievazā kaitīgas, satrunējošas buržuaziskās idejas un neļauj pietiekami objektīvi novērtēt padomju sasniegumus. Šī zemošanās Latvijas apstākļos ieguvusi arī vienu īpašu veidu — un proti — latviešu buržuaziskās literatūras (blakus minot, arī zinātnes) cildināšanu.

Sevišķi kaitīga šī zemošanās var tapt mūsu skolās, jo nekritiska, apoloģētiska latviešu buržuazisko rakstnieku darbu interpretācija var iesakņot mūsu skolu jaunatnes apziņā kaitīgas, reakcionāras idejas, kropļot mūsu jaunatnes domāšanas veidu, nostiprināt buržuazisko uzskatu paliekas.

Taisni tādēļ mūsu republikas Izglītības ministrijai galvenajam preses organam — «Padomju Latvijas skolai» — vajadzētu visnopietnākā vērību pievērst tam, lai kritiski novērtētu vismaz to buržuazisko rakstnieku darbus, no kuriem mūsdienās mūsu jaunatne skolās, lai pietiekami skaidri un nepārprotami atsegtu šo «rakstnieku reakcionāro pamatliniju un tā palīdzētu skolotājiem. Bet, kā rāda mēnešraksta «Padomju Latvijas skolas» līdzšinējā prakse, tā šo ceļu neatstāj, jo līdz šim nevienš tādš kritiskš raksts par buržuaziskajiem rakstniekiem nav iespiests. Par tiem vispār līdz šim nav runāts. Spricētot pēc pagājušā gada 12. numura, rodas vēl jaunāka pārliecība: redakcija savu klausēšanu nomainījusi pret atklātu latviešu buržuazisko rakstnieku apoloģētiku.

«Padomju Latvijas Skolas» 12. numurā iespiests H. Grases raksts «Anna Brigadere». Raksts ir plašs, aptver 19 lappuses. Tādat autori bija pilnīgi iespējams no marksistiskām pozīcijām izanalizēt Annas Brigaderes daiļradi, par ko jārunā skolotājiem desmitajās klāsēs. Bet ko dara autore un ko redakcija atļauj autoriem? Rakstā pastāstīta Brigaderes biogrāfija, bez nopietnālas analīzes atstāstis Brigaderes autobiogrāfiskās trioloģijas, stāsta «Vira māte» un lugas «Princese Gundega» saturs un šur tur garāmejojot piemētiņas bailīgas kritiskas piezīmes. Brigaderes biogrāfiju un viņas darbu saturu atstājot viņu var atrast ikvienā agrāk izdotajā literatūras vēsturē, tādēļ autori visu uzmanību vajadzēja pievērst tam, kā nav buržuaziskajās literatūras vēsturēs — t. i. marksistiskai analīzei, bez balstiem un kautrēšanās atsejot visu to, ko kā jāsarģa mūsu jaunatne. Bet H. Grase to nedara.

Gluzi otrādi. H. Grase atkārtoti izceļ Brigaderi kā palīgu jaunatnes audzināšanā padomju garā. Aizrādījusi, ka Brigadere «atspoguļo arī vienkāršās darba tautas neizsmejamo dzīves gudrību: ticību labākai un pilnīgākai dzīvei šai saulē, gaišo optimismu un izturības spēku ikdienas darbā un dzīves grūtību veikšanā, neatlaidības», H. Grase secina: «Te slēpjas viņas (t. i. Brigaderes) mākslas lielās vērtības, kas padara to nozīmīgu arī mūsu dienās, kad izcīnītās cīņas darba tautai atbrīvojušas ceļu uz laimīgāku nākotni un pieminētie Brigaderes dzeju motīvi kļūst par aktīvu spēku jaunās dzīves veidošanā.» (1) Tāpat raksta nobeigumā autore izsakās: «... rakstniece ciešām

saknēm ieaugusi tautas dzīvē, notēlo to reālās ainās, izceļ vienkāršās darba tautas dzīves vērtības pretstātā augstāko slāņu negatīvajam dzīves veidam; tāpēc viņai paliek izcila vieta latviešu literatūrā arī mūsu dienās. Viņas darba cildinājums, optimisms, grūtību pārvarēšana ar liksmu prātu, skaistās dzimtenes dabas jūsma, kas agrāk bija iluziju pasaule, kur patverties no reālās dzīves pretrunām, tagad ir vērtības, kas palīdz jaunatni audzināt darba, izturības, dzimtenes mīlestības garā».

Tādat tas, kas H. Grasei un «Padomju Latvijas Skolas» redakcijai tik ļoti patīk pie Brigaderes, ir darba cildinājums, optimisms, dzimtenes mīlestība kā buržuaziskās sabiedrības «zēmāko» slāņu vērtības pretstātā šīs pašas sabiedrības «augstāko» slāņu netikumiem. Tiesa, Brigadere tiešām cildina darbu, izturību, ir optimistiska rakstniece, bet raksta autore neprot vai arī negrib bojševistiski iedziļināties šo īpašību saturā. Viņa apmierinās ar vārdiem: darbs, izturība, optimisms, dzimtene, mīlestība, bet neanalizē šo vārdu jēgu, ko tie iegūst Brigaderes darbos. Šos vārdus lietoja arī latviešu buržuazija, tikai citādā nozīmē, nekā mēs tos lietojam. Un tādat, literatūras mantojuma novērtējumā aizmirst bojševistiskā partejiskuma pozīcijas un nostājas formalisma, apolitisma, buržuaziskā objektīvisma pozīcijas.

Ka Anna Brigadere ir optimistiska rakstniece, ka viņa tie dzīvē, labā principa uzvarai un dzīves jaunuma izcīnīšanai, tas bija zināms visiem buržuaziskajiem literatūras vēsturniekiem. Bet buržuaziskie Brigaderes dievinātāji bija gudrāki par Brigaderes apoloģētiem no mēnešraksta «Padomju Latvijas Skola» aprindām tai ziņā, ka viņiem nebija nekāds noslēpums, no kurienes Brigadere nāk šis optimisms. Reakcijas trubaduri Zenta Mauriņa, Pēteris Ermanis, Paula Jēgere-Freimane nezina, ka Annas Brigaderes optimisms nāk nevis no revolucionārās kustības pieauguma latviešu tautā un ticības tās uzvarai (tas Brigadere ieļēsa pesimismu), bet gan no dziļi reliģiskās ticības dieva vispēcībai, kas «visas lietas griež par labu». Buržuazijas laikos Latvijā nevienam nebija noslēpums, ka Brigadere ir caurcaurām reliģiska rakstniece, ka viņa izšķirošākajos brīžos tautas vēsturē griežas pēc palīdzības pie dieva, ka viņa sauc dievu palīgā, lai nomāktu revolucionāru cīņas kvēli (piemēram, dziedājumā «Divi kolnieki»). Tiesa, arī H. Grase aizrāda, ka Brigadere ir reliģiska un ka reliģija viņai nodē, lai izlīdzinātu dzīves preiškības, bet tikai aizrāda, piezīmē, neizvērtē šis pamatlinijas kritiku, tādēļ arī neizprot tālākas konsekvences, kas no tās izriet Brigaderes tēlu veidošanā.

H. Grase sevišķi izceļ Brigaderes pasaku lugu «Princese Gundega», tās «satura jaukumu un dziļumu». Kas tad ir šis lugas «jaukums un dziļums», kas, blakus minot, savā laikā bija pamudinājis arī Mākslas lietu pārvaldi atļaut Jaunatnes teatrim uzvest šo lugu? Kā zināms, lugas pamatideja izteikta ļoti skaidri: lai cilvēks kļūtu morālā ziņā krietns, viņam jāzemojas, jāatsakās no visa, jāiziet sāpju un ciešanu ceļš.

Šī kristianiskās ciešanu morales pamatideja vijas cauri visiem Brigade-

res darbiem. Stāstā «Dumpnieks Pēteris» viņa māca: «Svēta ir dzīve. Un svētas, svētas, svētas ir viņas sāpes un ciešanas». Lugā «Pastari» viņa apstiprina: «Tikai sāpes dara dzīvu». Teikā «Spēka dēļ» Brigaderes «dzīves gudrība» pateikta tā: «Kas grib iet pa zvaigžņu takām, Mazgāts tiek iekš asru akām». Tāpat stāstā «Vira māte», kas uzņemts mūsu skolu programās, rādīts, cik ļauns var būt cilvēks, kas aizmirsis kristīgo morali. Ja H. Grase domā, ka Brigadere tikai šī stāsta beigās pievilks kristīgo morali, tad tas ir aplam, jo viss šis stāsts rakstīts, lai uzskatāmi parādītu, ka bez «ērskšu vainaga» glābina nav, bet ja turas pie bibeles mācībām — tad arī kapitāls un uz tā dibinātā dzīves kārtība nav nekāds ļauns.

Skiet, ikvienam, kas par dzīvi būs nopietnāk padomājis, būs arī pilnīgi skaidrs, ka Brigaderes sludinātā morale nav tā, kas vadīja miljoniem darba laudis cīņā par uzvaru Oktobra revolūcijā, kas paūdzēja uzcelt socialismu un tagad vada uz komunismu. Brigaderes morale ir tikai drusku uzsvaidzināta, inteligentiskota vecu vecā kristianiskā baznīcētņu ciešanu morale, kas radīta nevis ekspluatācijas izcīnīšanai, bet tās nostiprināšanai: nabadzības svētība ir ciešanās iegūta sirdsšķīstība, tādēļ palieciet pie nabadzības, esiet pazemīgi un atsakieties no savām tiesībām, jo tas ir vienīgais ceļš uz dievišķīgo pilnību! Tā ir tā pati «priecās mācība», ko reliģiskie tumsoni gadu simtiem sludinājuši no kanceļēm, lai tautu noturētu paklausībā kungiem. Tā ir tā pati liekulīgā un nekritiņā ciešanu attaisnojuma teorija, ko «teoretiski» izstrādājuši visreakcionārākie filozofi, ko tie mums sludināja Zenta Mauriņa, Teodors Celms, Zanders u. c. Tā ir tā pati «sirdsšķīsto lauzi» līnija, ko mūsu literatūrā ieviesa Apšīšu Jēkabs, Saulietis, Poruks, Skalbe utt. Brigadere turpina viņu līniju, tikai maskētākā veidā, tik maskētā, ka to nesaskata pat padomju žurnāla redakcija.

Brigaderes darbu morālā pamatlinija ir noteikti pretēja komunistiskajai moralei, naidīga tai, jo tā ir vērstā pret revolūciju, pret strādnieku kustību, pret marksisma-leninisma pamattezi: nevis individuālā, bet kolektīvā ceļā veidot dzīvi, vispirms salauzot pašu kapitālisma sistēmu. Brigaderes attiecības pret 1905. un 1917. gada revolūcijām ir skaidras: tās viņa noliedza. Sevišķi nīkna viņa bija pret viscilēdnāko — proletarisko revolūciju. Kā tipiska sīkpilsone Brigadere revolūcijā saskatīja tikai asinis, varmācību, šausmas, postu, naudu, netaisnību, chaosu un citādas «elles grēkus». Proletariāta šķiru cīņā viņa prata izcelt tikai «brāļu naidu», latviešu «mūžīgo apkarošanos un nevienprātību», ļaunumu, kas jānovērš, samierinot proletariātu ar buržuaziju.

Ir pilnīgi aplams H. Grases uzskats, ka Brigadere revolūcijai stāvējusi nomaļus. Nē, viņa nav stāvējusi nomaļus, bet ar saviem darbiem nostājusies tai pretim, sevišķi — nokengājot Oktobra revolūciju. Tas ir visiem zināms, un šī fakta noslēpšana ir noteikti kaitīga, jo neļauj pareizi izprast Brigaderes literārās darbības pamatus.

Brigadere ir tipiski sīkburžuaziska rakstniece mūsu literatūrā. To atzīst arī H. Grase, tikai no šīs atziņas nevelk nepieciešamās konsekvences, tāpēc viņai šis konstatējums paliek atsevišķi, bet darbu analīze — atsevišķi. Brigadere nedzied oziannā latviešu buržuazijas ierašanās kārei, neslavē ekspluatāciju, neapsplauj nabadzību un trūkumu, bet arī necinās pret buržuaziju, neprasa sabiedriskās dzīves pārveidošanu. Savās komedijās viņa dažkārt izsmē latviešu mietpilsoņus, bet arī tad nevar iztikt bez oportunistisku uzskatu kultivēšanas, ka pie bagātības var tikt ar neatlaidīgu, godīgu darbu, bez ekspluatācijas (piemēram, Siltars komedijā «Pie latviešu miljonāra», Andrejs Asars stāstā «Vira māte»). Šī aplamā sīkburžuaziskā ideoloģija sakropļo pat realistiskākos Brigaderes darbus, neļauj viņai nostāties uz kritiskā realisma produktīvā ceļā.

Brigadere pieder pie tiem sīkburžuazijas ideoloģiem, kas visas problemas, arī sociālās, grib atrisināt ar cilvēka individuālo «pilnības meklēšanu», iekšējo «skaidrošanos, šķīstīšanos». Ar morali un reliģiju viņa gribēja atradināt buržuaziju no ekspluatācijas, labot cilvēci, nodibināt miera valstību. No tā izauga viņas iluzionārās romantisms, kas savā laikā ļoti kropļoja mūsu sīkburžuazisko inteliģenci. Visa šī cilvēkā vērtību meklēšana «iekšienē», morālā pilnībā bija tā, kas daļu mūsu darba inteliģences jauniesu novirzīja no sabiedriskās cīņas līnijās, ievēda individualisma džungļos, egocentrisma bezdibēnos.

Visš tas norāda, cik nesalīdzināmi zemāka ir tā morale, ko sludina Brigaderes varoņi, par to morali, ko māca un realizē bojševiku partija. Un ja Brigaderes darbus var izmantot mūsu jaunatnes audzināšanā, tad galvenokārt tādēļ, ka ar viņas radītiem varoņiem kā vairāk vai mazāk spilgtām sīkburžuaziskā humanisma ilustrācijām parāda šīs morales un reliģijas neauglību, kaitīgumu, reizē ar to parādot komunistisko morali kā vienīgo, kas, saliedējot darba laudis revolucionārā cīņā, spēj pārveidot sabiedrību un nodrošināt indivīdam pilnvērtīgu attīstību socialisma iekārtā. Brigaderes darbus skolās var pareizi interpretēt tikai tā, ja pretstatā Brigaderes individualistiskajai šķiru pretrunu izlīdzināšanas moralei nostāda komunistisko proletariāta šķiru cīņas morali, nevis mēģina atrast ceļus, kā abas šīs morales samierināt.

Teiktāis attiecas arī uz Brigaderes autobiogrāfisko jaunatnes trioloģiju («Dievs, daba, darbs», «Skarboš vējos», «Akmens sprosta»). Kaut arī te ir spēcīgi, bērnam ļoti saprotami un brīžiem realistiski dabas, nabadzīgo zemnieku posta dzīves un pašas Anneles pārdzīvojuumu gleznojumi, tomēr arī šis darbs saindēts ar reliģiskās pazemības un pašjāvības garu. Nav jāaizmirst, ka no mazās Anneles izauga vēlākā Anna Brigadere, un samierināšanās morales garš vijas viscaur trioloģijai. Arī dabu, vai nu tas dažiem patīk vai nepatīk, mūsu bērni un jaunatne vairs nepārdzīvo tā, kā to pārdzīvoja Brigaderes Annele. Sociālistiskās sabiedrības bērniem daba nav kaut kas noslēpumains, baigs, kam cilvēks nevarīgi pakļauts. Kolektīvais, ar modernām mašīnām iekārtotais socialistiskais darbs mūsu

lauksaimniecībā drīz vien aizdzīs tālā pagātnē tās izfūtas, ko dabā un darbā juta vientuļā, pati sev aistātā «gājēju» meitene Annele, un skolotāji, lasot padomju bērniem Brigaderes «Dievs, daba, darbs», varēs teikt: Tā reiz klājas kaipu bērniem kapitalisma apstākļos...

Anna Brigadere ir veikla stāstītāja ar labu valodas izjūtu, bet tas nebūt neatbrīvo mūs no prasības viņas darbiem pieļiet ļoti kritiski. Kas to nedara, tas zemojas viņas reakcionāro, sīkburžuazisko ideju priekšā, tas palīdz noturēt buržuaziskās ideoloģijas paliēkām mūsu lauzi, ti sevišķi jaunatnes apziņā. Es domāju, ka viena no kaitīgākajām paliekām ir uzskats, ka indivīds tikai ar saviem pašā spēkiem var tikt uz augšu, ka individuālās problēmas skatāmas atsevišķi no sociālajām, ka cilvēka psiholoģiju noteic nevis sociāli, bet individuāli, psihiski un morāli spēki, ka indivīda «morālā pilnība» ir augstākais, ka visu, arī ļauno, vajag mīlēt un attaisnot, ka bez ciešanām nevar veidoties morālā persnība. Šie individualistiskie uzskati ir visu Brigaderes darbu pamatā. Tie kropļo un sagādē pareizu dzīves izpratni un pareizu dzīves attēlojumu Brigaderes lugās, stāstos un dzejās.

Tādēļ aplams ir H. Grases uzskats, ka Brigaderes daiļrade savos pamatos ir realistiska, ka viņa pareizi atspoguļo dzīves ainu un tipus, «objektīvās gleznās notēlo sava laika saimnieciskās un sabiedriskās dzīves procesus». Nē, Brigadere neatēlo sava laika dzīvi realistiski, bet to romantizē, zīmē nevis reālus tipus, bet kaut kādus ideāltēlus pēc savas morales schemām. Tā, piemēram, stāstā «Vira māte» uzbūvēts tā, lai pierādītu kristīgās morales nozīmi: tikko cilvēks no tās attālinās, viņš iet bojā. Protams, nevar noliegt, ka realistiski cilvēku un viņu attiecību notēlojumi nemaz nebūtu Brigaderes darbos. Tādi ir, tie daudzkārt pret autorei gribu izspraucas caur morales schemām. Bet tie ir tikai atsevišķi gabali, piegriezumi, lai sīkburžuaziskā moralisma «idejas manifestēšanās» būtu ticamāka. Nevar rakstnieks būt realists, ja viņš dzīvi grib iespiest savu aizspriedumu, savas aplamās morales schemās. Legitimists Balzaks un moralists Tolstovs liēlus realistiskus darbus uzrakstīja tādēļ, ka savā daiļradē ievērojamā mērā spēja atbrīvoties no savas reakcionārās filozofijas un uz dzīvi skatīties objektīvi, bez aizspriedumiem. Brigadere, turpretim, rīkojas otrādi. Veido tēlu sistēmu, lai pierādītu savu morali. Kur šis kaitīgās filozofijas mazāk (piemēram, jaunatnes trioloģijā), tur darbs kļūst realistiskāks.

No agrākās literatūras mantojuma bojševistiskā kritika patur tos darbus, kuriem ir progresīva nozīme, kas palīdzējuši tautai cīnīties, virzīties uz priekšu, kas kritiski graizījuši valdošo šķiru netikumus, atseguši ekspluatēto masu neciešamo stāvokli, parādījuši sava laika progresīvas sociālās idejas, tautas dziļāko slāņu kvēlākās ilges. Šāds darbus devuši liele kritiskā realisti vai arī progresīvie romantiņi.

Latviešu literatūrā mēs cildinām Dobroļubovu, Beļinski, Čerņiševski, Hercenu, Puškīnu, Lermontovu, Salkīkovu-Ščedrīnu, Čehovu, Tolstovu un daudzus citus, latviešu literatūrā —

Turpinājums 6. lapa pusē

gumā redzam, ka Eriks kļūst aktīvs, sabiedrisks, bet lielā mīlestība pret Mirdzu, kā liekas, ir mirusi, jo Eriks, kā to autore atēlo, jau ir kā simpatizē Janīnai. Pēc manām domām, autoriem bija jāparāda un jānoskaidro daudz precīzāk šo divu jauniešu attiecības.

Ar savu nevaldāmo temperamentu radniecīgs Mirdzai ir bijušais partizans Vanagu Pēteris. Jāsaka, Vanags, tāpat Vilis Bauska, Upmalis, Elza un mazāk ādītāis Rendeniēks savās galvenajās konturēs atbilst ideālam padomju darbiniekam mūsu republikas laukos.

Sulīgiem vilcieniem autore zīmējusi virkni darba zemnieku. Sevišķi atnā spēšņas Pakalns, Pakalnam ir sava gaita, valoda, domas, darbība, īpatnējs vienreizējs raksturs. Viņš ir noteikti pozitīvs, viņš ir absolūti godīgs cilvēks, un tāpēc nav saprotams, kāpēc autore liēx apstāties viņa attīstībai, idejiskajai augšanai. Spricētot pēc tā, kā Pakalns izturas, nododot valstij leļību un daudzus citos gadījumos, varēja sagaidīt, ka Pakalns tūlīt iestāsies kolchozā. Bet romāna noslēguma no daļās Pakalns atēlots jau daudz nevarīgāks, iekrītis sentimentālā jūsmošānā par pazuudēto zirgu. Virkne citu zemnieku, kā Baldīnu un Līdumu mātes, Gauzens un daudzi jo daudzi citi, pēc mana ieskata, parādīti katrs ar savu īpatnību. Pozitīvo lauku cilvēku garēnija mums vēl jāpapildina ar Priedes Jāni. Lasot romānu, manām, ar kādu lielu mīlestību autore katrreiz kavējas pie šī tēla Jau atēlojot Pakalnu, Līdumu māti, un tamlīdzīgu personāžus, autore pratusi atsegt šo cilvēku apziņā ļoti daudz veco buržuaziskās varas kaitīgo sāpju, bet šos cilvēkus autore neizbēdā priekšplānā. Jānis Priede, bijušais Dūmīņu kaļps, katrā ziņā ir viena no galvenajām personām. Ar drošu roku autore šo nemācīto, ilgu gadus apspiestītu turēto cilvēku pacel atbildei amatā. Saprotams, ka šis cilvēks, kurā šķiras apziņa nekād savā dzīvē nav bijusi atmodināta, tagad, padomju apstākļos, uz reizes, isākā laikā sprīdi nespēj izauzt par tādu padomju

darbinieku, kas var veikt pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja amatu. Saprotams, autore šo situāciju būvējus ar nolūku, lai parādītu pašreizējās grūtības, lai parādītu, ka ienaidnieks ne brīdi nekavējās izmantot padomju darbinieku nespēju un tūlīt lielēja savus noziedzīgos nodomus. Autore zīmē asas situācijas, cīņu starp padomju varas piekritējiem un budziskiem, noziedzīgiem elementiem. Cīņa sakāpīnās arvien augstāk. Noziedznieki nogalina izcēlo padomju darbinieku Vili Bausku, Vanaga māti un pastrādā citus briesmu darbus. Lūk, šādā dramatiskā cīņā uz dzīvību un nāvi atdzimst padomju lauki. Saprotams, ka Priedes Jānis, šis politiski vēl neizaugušais cilvēks, nespēj tikt galā ar rūdīto ienaidnieku. Cīņā metas Ozols, Vanags, Mirdza un citi. Padomju laudis uzvar. Autore Priedes Jāni, pēc manām domām, zīmējusi gan ar lielu mīlestību, izdevies parādīt dažas viņam raksturīgas iezīmes, tomēr, liekas, autore vajadzēja bijušā kalpa cilvēkā psiēhē atrast vairāk dziļuma, dzīves gudrības u. t. t. Kā pilnīgs Priedes Jāna pretstats ir Vanagu Pēteris, jau rūdīts cīnītājs. Savdabīga figura ir Saleniēks, kas zināmā mērā pārstāv lauku inteliģenci.

Autore, kupli parādot pozitīvos personāžus, kā pretstatu devusi ne mazāk raksturīgas atbaidošas budžu grimases. Tā ir ļoti svarīga šī romāna puse. Spilgti negatīvie tipi ir Sarkalu mamma, Sarkalu Viljams, Jansons, Dūmīņu pāris, Miglas Augusts un daudzi citi. Savrupāka ir spiede un slepkavību aktīvā dalībniece Maiga Rasmane. Visu šo kompaniju autore liēliski atēlojusi. Kā spoguļi redzam viņu mantkāro dabu, zemiskās ierāvju dvēseles.

Anna Sakse aprakstījusi tieši tos lielo notikumu lūzuma brīžus, piemēram, laiku tūlīt pēc Padomju Armijas ienākšanas, padomju iestāžu jaunorganizēšanās periodu, laiku, kad par jaunu sāka atplaukt sabiedriskā dzīve laukos, kad organizē vietējās izpildkomitejas, skolas, MZIF un citu iestāžu kadrus,

dibina komjaunatnes organizāciju. Šis apstāklis Annas Sakses darbam piešķir sevišķi vēsturisku nozīmību. Liekas, ka tieši šīnī romānā visspilgtāk saskatāma viena no Annas Sakses talanta īpatnībām, proti, prasme sacerējumā iēpludināt ļoti plašu un daudzpusīgu vielu, veidot to, saaušot vienā lielā episkā darbā ar noteiktu izplānotu uzbūvi un ar kompozīciju.

Annas Sakses romānam ir ne mazums trūkumu. Kā viena no sāpīgāk izjūtāmām nepilnībām jāatzīmē tā, ka autore vienpusīgi atēlojusi pagastu pēc vācu padzišanas. Autore savu varoni Ozolu vadā kā pa tukšnesi. Nav te neviena cilvēka, kas būtu aktīvi cīnījies pret vācu okupantiem, nav neviena, kas ar iesim gavilēm sagādītu Ozolu kā padomju varas pārstāvi. Saprotams, šādi atēlojot dzīvi, autore ieslīdējusi vienpusībā. Bija nepieciešami parādīt, ka arī šīnī pagastā notikusi cīņa pret vācu okupācijas varu, jo nav bijis Latvijā tāda pagasta, kurā nebūtu bijis absolūti nekādas cīņas, kurā nebūtu cilvēku, kas priecīgi sagādīja Padomju Armiju un tūlīt ar visu enerģiju bija gatavi strādāt padomju darbā. Tādat šā zinā autore nav pareizi atspoguļojusi dzīvi. Partijas darbinieku praksē nav piemēts tik daudz plāpāt un izprašnāt cilvēkus, kā to dara Ozols un Elza, meklēdami piemērotus cilvēkus pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāja un komsorga amatiem. Elza, piemēram, no bijušā teoloģijas studenta lūd padomu, ko likt par komsorgu. Lai nu kā, bet tik nevarīgi vadošie komjaunatnes darbinieki vēl nav redzēti. Domāju, Ozola doma likt Priedes Jāni par izpildkomitejas priekšsēdētāju nav pietiekami motivēta. Paliek iespaids, ka Ozols rīkojas vieglprātīgi. Gluži tāpat vāji motivēta Elzas rīcība, nozīmējot Zentu par komsordzi. Nav saprotams, kāpēc Elzai tik bezrūpīgi ierīkojas, izvēloties tieši Zentu, kas taču nemaz nav komjaunieci.

Anna Sakse mīl pārstāstīt spilgtākos momentus no savu varoņu biogrāfijām.

Romāna sākumā lasām garu garo stāstu par Juri un Olgu, citā vietā līdzīgs ieslabrināts stāstījums par Elzu. Tomēr autore vēstījumiem dažkārt nav vajadzīgās precizitātes, viņas formulējumi un motīvjumi nepadara tēlu skaidrāku vai daudzpusīgāku. Par Elzas agrāko dzīvi lasām: «Biedrene Jansone pēc sava sabiedriskā stāvokļa Ulmana laikā varēja būt aizsardze, bet mēs zinām, ka viņa turējās tālu no šim saimniekmetu ākstībām.» To visu runā komjaunatnes sekretars, aizstāvēdams Elzu, un, saprotams, viņu arī uzņem komjaunatne. Ir zināms, ka godīgam cilvēkam bija grūti un pat neiespējami iegūt sabiedrisku stāvokli buržuaziskajā sabiedrībā. Anna Sakse neko tuvāk nepastāsta, kāds īsteni bija šīs jaunās meitenes stāvoklis. Skaidrs ir viens — sieviete, kas «varēja būt aizsardze», nevar kļūt par komjaunieci. Redzam, autore nav sīkāk analizējusi šo teikumu, tāpēc iznācis tik neprecīzs, neizprotams apgalvojums. Domāju, autore Elzas pagātni zīmē par daudz mietpilonisku, faktiski starp viņu un viru Jansonu nav pastāvējušas nekādas pretrunas. Nevajadzīgs ir stāstījums par Ozolu un Olgas attiecībām agrākos laikos (romāna ekspozīcijā). Autorei iepatīties pavēstīt, ka viņas varoni kādreiz slimojuši ar buržuaziskās individualisma un ideoloģijas indi. Lūk, Elza it kā bijusi tāda, ka varējusi iestāties aizsardzēs, bet Ozols, salasījis Kellermana romānu, gribējis nodedzināt māju, aizbēgt mežā un tamlīdzīgi. Domāju, šo cilvēku biogrāfijās nebija jāievazā šādi fakti. Esmu pārliecināts, ka šādi apgalvojumi tikai iedragā darba māksliniecisko un idejisko vērtību, vismaz attiecīgas vietas degradē tādā mērā, ka pozitīvais zaudē savu spēku.

Dažviet autori ir tieksme vienkāršot cilvēku jūtas. Autore iekrīt elementarismā, sāk gluži mehāniski virknēt notikumus, nepadomājot, vai tie psiholoģiski iespējami. Tādi neticami gadījumi ir pie Miglām, kad Pēteris teatrali sadauza savas mātes traukus. Nav arī ticams, ka Migla pēc visa tā, kas

starp viņu un Pēteri norisinājies, vēl skries pakal ar kukuli. Jānorāda arī uz naivo situāciju, kurā Padomju Armijas karavīri apdavinā Mirdzu ar konfektiem. Šī ainiņa ir salkana un nevajadzīga. Šādu nepareizu, nemotīvētu vietu romānā var atrast samērā daudz. Var pat sēst, Annai Saksei šie trūkumi ir tipiski, viņa pati tos nerēdz, nesajūt. Var pabrīnīties, kā tik rūdīta prozaīke dažreiz ar pāris teikumiem pavirsi pārkrien pāri vissvarīgākajām vietām. Piemēram, Ozola uzņemšana partijā. Vispirms, lai kādu uzņemtu partijā, jāzina šī cilvēka nopelni. Par Ozolu nopelniem autore nerunā. Zinām tikai tik daudz, ka kāds viņa kara biedrs krita un pēc tam Ozols iestājās partijā. Otrkārt, partijā vispirms uzņem par kandidātu u. t. t. Bet Anna Sakse to visu atrisina bērnišķīgi, ar vienu spalvas vilcieni viņas Ozols kļūst komunist. Bāla ir Rendeniēka runa, organizējot un dibinot kolchozu. Tas, ko runā Rendeniēks, nevienu nevar iesildīt, īpaši vēl tādēļ, ka viņš vairo rentniekus un pusgraudniekus, it kā tie noplicina saimniekiem zemi. Kolchoza dibināšanas sanāksmē skali uzstājas Elmars Ezers. Šis cilvēks uzstājas ar pārspīlētiem priekšlikumiem. Paliek iespaids, ka Ozols nav šo sapulci labi noorganizējis, jo nav pat iepriekš padomāts, kas būs kolchoza priekšsēdētājs. Nav pietiekami nopamatojts, kāpēc bija jādibina kolchozs, Ezers jūsmo par kolchozu kā par īenesīgu liešānmieciību, Rendeniēks jau pastāda daudz vairāk, tomēr šinis runās (arī Ozola pārdomās) kolchoza ideja negūst pietiekami nopietnu pamatojumu. Domāju, kolchoza dibināšanas sapulce bija jāatēlo daudz plašāk, iespaidīgāk. Bija jāpārskat, lai romāna noslēgums izskanētu kā ista himna jaunai socialistiskās lauksaimniecības formai — kolchozam.

Annas Sakses romāns ir ievērojams ieguldījums latviešu padomju literatūrā. Viņa pati pirmā pacēlusi šo svarīgo temu tādā plašumā un augstumā, lūk, par to autoriem pienākas pelnīta atzinība.

LATVIJAS BURŽUAZISKĀS LITERATURAS APOLOĢĒTI

(Nobeigums no 5. lpp.)

Merkēli, Alunānu, Pumpuru, Baronu, Veidenbaumu, Paegli, Raini u. c. Pēdējo skaits ievērojami palielinājies, jo progresīvās domas attīstība latviešu literatūrā 'oti maz vēl izpētīta, bet skaidrs viens: Brigādere pie tiem nepieder, kas mūsu tautā būtu nesuši progresu un tautas demokrātijas idejas, tādēļ pilnīgi aplam teikt, ka tā 'ciešām saknēm ie-

Ja Brigādere arī izrādā simpatijas pret «tautas mazajiem ļaudīm», bāreņiem un sērdiņiem, tad tas vēl maz ko nozīmē, jo tautai vajadzīga nevis «bāreņītes slavināšana», bet gan bāreņības izskaušana, cīņa pret kapitālistiskajām «pamatēm» un viņu nodibināto kārtību. Bet tās Brigāderes trūkst. Ne vien trūkst, bet ir pat pretēji uzskati — tautas revolucionārās kustības atklāšana novievāšana. Ja Brigādere arī cildina, tad tas nav augstākās pakāpes

Bez vajadzīgās atbildības sajūtas

«Skolotāju avīzē» (1948. g. 3. n. r.) ievietots A. Kļaviņa raksts: «Padomju literatūra — padomju patriotisma paudēja un audzinātāja.»

Vajadzīga un svarīga tema. Raksta autora nolūks acīm redzot bijis sniegt norādījumus literatūras skolotājiem, kā labāk ar piemēriem no padomju literatūras audzināt mūsu jaunatni padomju patriotisma garā. Vismaz, spriežot pēc raksta nosaukuma, tā tam vajadzīga būt. Dīvēl A. Kļaviņam tas nav izdevies. Raksts ir vienkārša, pie tam ļoti pavirša, dažādu autoru un grāmatu uzskaitē, kas skolotājiem neko vairāk par to, ko viņi jau zina, nedod. Zīmīgs piemērs: «Par Fadejeva Jauno gvardi jau ir daudzkārt runāts. Visiem, droši vien, pazīstama arī Aligeres Pasaka par patiesību.» Un, piebildis, ka Zoja un Krasnodonas varoņi ir vēsturiskas personas, kas aizkustina ikvienu lasītāju un «tāpēc skolotājs un audzinātājs nedrīkst pieskarties tiem silti un vienaldzīgi, autors par šīm grāmatām, par padomju patriotisma izpausmēm šīs grāmatās neko vairāk nepastāsta. Var taču pieņemt, ka «droši vien» arī pārējās rakstā uzskaitītās grāmatas daudzi būs lasījuši — kāpēc tad vispār rakstīt?

«Bet tas vēl nebūtu nekā, ja autors, rakstot bez vajadzīgās atbildības sajūtas, nebūtu pieļaidis arī dažas aplamības.»

A. Kļaviņš apgalvo, ka «blakus Ostrovski jauniesi pirms kara visvairāk lasīja Solochova Pļesmu, Novikova-Prībjoja Cusimu, Tolstoja Pēteri Pirmo». Nezinām, no kurienes nēma šī statistika, laikam gan paša A. Kļaviņa izdomāta, jo kur tad bez minētajiem rakstniekiem paliek Gorkija, Majakovska, Serafimoviča, Furmanova, Fadejeva, Kaverina, Katajeva, Tichonova un daudzu citu padomju rakstnieku grāmatas? Vai jaunatne tās nelasīja un vai tajās nav padomju patriotisma? (Pie reizes jāpiebilst, ka, runājot par padomju patriotismu padomju literatūrā, A. Kļaviņš pat nepiemēin Gorkija un Majakovska vārdus!).

Tālāk lasām: «Dantes Dievišķā komēdija un Sekspira Karalis Lirs jau ir lieliski darbi, un tie nav izņemti no literatūras vēstures vai to nozīmei citādā mazināma. Bet ar tiem vien audzināt jaunatni, kas alkst darboties un piedzīvotumu (kādas darbības, kādu piedzīvotumu? — J. M., V. V.) nevar. Tad var notikt — kā tas bieži notika buržuaziskās Latvijās skolās — ka jaunietis meklē lētus «piedzīvotumus» un «kriminālromānus», jo tajos ir šī darbība». A. Kļaviņam taisnība, ka ar klasiskās literatūras palīdzību vien mūsu jaunatni audzināt nevar. Citādi tas arī nevar būt, bet, ka Dantes «Dievišķā komēdija» un Sekspira «Karalis Lirs» — tāpēc ka tajos pēc A. Kļaviņa domām ir kā neesot darbības — pavadinātu jaunatni meklēt lētu bulvāra literatūru — lūk, tas gan ir oriģināli sacīts, bet — aplam!

Tālāk A. Kļaviņš raksta: «Buržuaziskajā Latvijā pēdējā laikā grāmatu tirgu pārplūdināja ar stipri vīdūvējiem

darbs — socialistiskais darbs. Tas viņai palicis svešs un nīstams, lai gan savas morālās un ekonomiskās priekšrocības tas bija pierādījis pašā dzīves īstībā — strauji uzplaukušajā Padomju zemē. Mūsu jaunatnei nav vairs jāmeina ne kalpa meitenes Anneles, ne princeses Gundegas attiecības pret darbu un dabu. Dzīves pamati mums ir citi. Annele un Gundega jāpārāda tikai kā uzveiktās pagātnes tēli vai arī kā šīs pagātnes paliekas viena otra apziņā, nevis kā šīsdiēnas paraugi.

Nostādīt Brigāderi un viņai līdzīgus rakstniekus istajā vietā nebūt nenozīmē iznīcināt latviešu literatūru, kā to šur tur iedomājas, bet gan pasargāt mūsu tautu no to kaitīgo ideju ietekmes, ko šie rakstnieki savos darbos pauž. Tās ir vēl atliekas no buržuaziskā nacionālisma, ja kāds rakstnieks jācildina tālāk vien, ka viņš ir latviešu rakstnieks. Mēs augam socialisma kultūrā, un mēs visu vērtējam pēc to ideju vēsturiskā lieluma, kas katra rakstnieka darbos ir, nevis pēc viņa nacionālās piederības vai valodas daiļskanības.

H. Grases raksts «Padomju Latvijas Skolā» nevis orientē, bet dezorientē lasītājus un skolotājus par Annas Brigāderes darbu isto nozīmi, tādēļ tas ir noteikti kaitīgs.

skandinavišu literatūras darbiem, bēdoties tulkot pat jaunākos franču un angļu autorus, kuros tikai šad tad pavidēja asākas šķirisku pretrunu pazīmes, nerunājot jau nu pavisam par padomju literatūru un tās patiesi dziļo un grandiozo tematiku. Tāpēc nokavētais tagad apgūstams ar jo sevišķi neatlaidību.» Ko tas nozīmē? Padoms liekas nepārprotams: līdztekus padomju literatūras tulkojumiem steidzīgi jānod latviešu valodā jaunākie franču un angļu autori, kuros tikai šad tad pavidēja asākas šķirisku pretrunu pazīmes. Vai tad tiešām šis «šad tad» ir tik nozīmīgs, kas apgūstams «ar jo sevišķi neatlaidību»? Un kas tā vispār par klasifikāciju: skandinavišu literatūra, angļu un franču literatūra? Pēc mūsu domām tieklab skandinaviem, kā angļiem un frančiem ir buržuaziskā, reacionārā literatūra un ir progresīvā literatūra. Norveģis Nurdals Grigs, danis Martins Andersens-Nekse, angļi Bernards Šovs, Džons Boitons Pristli, franči Lujs Aragons, Elza Triole, Zans-Rišars Bloks u. c. ar saviem darbiem gāja un iet ar mums kopējā antifasisma cīņtāju frontē — lūk, par šādu progresīvo literatūru darbu tulkojumiem varēja būt runa, nevis par kaut kādas vispārējas angļu, franču vai skandinavišu literatūras teidzamu tulkošanu.

Un beidzot vēl šāds teikums: «Dzejniece Vera Inbere pat Levu Tolstoju, kas konsekvēnti sludināja nepretošanos jaunumam, nevar iedomāties citādi kā picēlūkos no kapa un savām pašā rokām nožaudzot iebrocēju fašistus». Nav mūsu nolūks šai isajā rakstīnā noskaidrot Tolstoja ģenija kā krievu revolūcijas atspoguļotāja vispārējās nozīmi. Skaidrs, ka ir aplami un nepareizi puseikumi, neko vairāk nepaspaidrojot, novērtēt Tolstoju kā rakstnieku, «kas konsekvēnti sludināja nepretošanos jaunumam», rakstnieku, pateicoties kura ģenialam apgaismojumam «revolūcijas sagatavošana laikmets vienā no dzimstības apspiešajām valstīm... kļuva solis uz priekšu visas cilvēces mākslas attīstībā» (V. I. Lepins. «Par kultūru un mākslu», 136. lpp. Latvijas Valsts izdevniecība, 1947. g.). Un ko nozīmē pēc visa tā A. Kļaviņa retoriskais jautājums: «Vai lai mūsdienu dzīvā skolotājs būtu tālāk no dzīves nekā Levs Tolstovs? Kādā tas sakarībā?»

A. Kļaviņš savā rakstā nav atrisinājis galveno jautājumu: kāpēc padomju literatūra ir padomju patriotisma paudēja un audzinātāja. Acīm redzot, A. Kļaviņš mil rakstīt par lietām, par kurām viņam ir miglains priekšstats. Atbildīgai un ļoti svarīgai temai viņš pieiet pavirši un bez jebkādas atbildības sajūtas skolotāju auditorijas priekšā.

Turpmāk «Skolotāju avīzē» redakcijai vajadzētu nopietnāk izskatīt iesūtītos materiālus, lai rakstos par literatūru neievietos kļūdas un nepilnības, līdzīgas tām, kādas ir A. Kļaviņa rakstā.

Jadvīgs Martš, V. Vasars

Aktivizēt Latvijas Padomju mākslinieku savienības darbu

J. STRAZDINS

Lielās Oktobra revolūcijas 30. gadadienai veltītā Padomju Latvijas tēlotāju mākslinieku darbu izstāde rāda, ka mūsu mākslinieki atrodas uz pareiza ceļa, cīnās par to, lai ar saviem darbiem pilnīgi iekļautos socialistiskā realisma gultnē.

Taču izstādē vēl saskatāmi arī lieltrūkumi. Tādu darbu, kas pilnīgi atbilstu padomju apliecinotā realisma garam, vēl ir ļoti maz un viņu izpildījumā saskatāmi tehniski un mākslinieciski trūkumi. Daudzu mākslinieku, tai skaitā pat tāda izcila meistara, kāds ir Eduards Kalniņš, gleznas, vēl atrodas stāstosā realisma robežās. Izstāde pierāda arī to, ka daudzi Latvijas padomju tēlotāji mākslinieki vēl nav atbrīvojušies no Vakareiropas satrunējisās mākslas un pirmām kārtām — franču formalistu kaitīgajiem iespaidiem un ietekmēm. Šis iespaids vēl jo stipri saskatāms G. Ellasa, R. Piņa, M. Skulmeņa, E. Meldera un daudzu citu mākslinieku darbos. Pat tāds darbs, kā mākslinieka A. Meņara «Ražas novākšana», kas apliecina autora labo gribu un centību izveidot to padomju apliecinotā realisma garā, nav izdevies šo pašu iemeslu dēļ.

Salīdzinot šo izstādi ar 1945. gada izstādi, kas bija veltīta Padomju Latvijas piecu gadu pastāvēšanas dienai, ir jāatzīst, ka Padomju Latvijas mākslinieki spēruši lielu soli uz priekšu pa socialistiskā realisma ceļu. Šai ziņā, protams, lieli nopelni arī Latvijas padomju mākslinieku savienībai, kas organizē un vada visu latviešu padomju tēlotāju mākslu un atsevišķu mākslinieku radošo darbu. Noorganizētas marksisma-leņinisma teorijas mācības, kas notiek regulāri, ir kupli apmeklētas, palīdz atbrīvoties no veciem iespaidiem, pāraugt komunisma garā. Vēlams būtu, lai šo darbu, kas pagaidām noris lekcijveidīgi, padziļinātu ar politiskiem semināriem un disputiem par atsevišķiem jautājumiem. Mākslinieku radošo darbu vairs negrauj dažādi savstarpēji personīgi strīdi un intrigas, kas vēl stipri zēla 1946. g. un kuriem pamatā bija savtīgas tieksmes. Mākslas fonds, kas 1946. gadā atradās vēl pilnīgi chaotiskā stāvoklī, izveidojies par spēcīgu organizāciju, kuras palīdzību mākslinieki izjūt aizvien vairāk. Kombinācija «Māksla», kas rod materiālos līdzekļus fondam, 1947. gada darbības plānu veica vairāk nekā par 150 proc.

Tas viss pierāda, ka Latvijas Padomju mākslinieku organizācija ir spējīga veikt tos uzdevumus, kas stāv tās priekšā, lai vēl augstākā mākslinieciskā un idejiskā līmenī paceltu mūsu tēlotāju mākslu.

Taču, neraugoties uz to, Latvijas Padomju mākslinieku savienības darbā vēl ir daudz trūkumu.

VK(b)P Centrālās Komitejas 1946. gada lēmumi par ideoloģiskā darba uzlabošanu arī tēlotāji mākslai norāda tās turpmākās attīstības ceļu, uzdod mums nesaudzīgi cīnīties pret formalismu un Vakareiropas satrunējisās mākslas ietekmēm un iespaidiem, kas ir principiāli pretēji un naidīgi padomju ideoloģijai un mākslai. Neskatoties uz to, šī cīņa mūsu organizācijā līdz šim izvērstā ļoti pasīvi un nevarīgi, daudzi šāda veida jautājumi tiek noklusēti un apietī. To skaidri pierāda tas, ka līdz šim laikam nav bijis neviena gadījuma, kad par formalismu un Vakareiropas buržuazisko mākslu un tās ietekmi mūsu mākslinieku darbos mūsu organizācijā būtu teikts kāds lietišķs, kritisks un nosodošs vārds. Tai pašā laikā ir gluži pretējas parādības, kad šis Vakareiropas kaitīgās ietekmes tiek atbalstītas un veicinātas. Tā, piemēram, apdavinātais mākslinieks R. Pinnis veidojis tieši franču modernistu ietekmē. No šīs ietekmes viņš nav atbrīvojies arī vēl tagad. Viņa ainavā «Rīga», kuru Pinnis darināja kā valsts pasūtījumu: Vissavienības mākslas izstādei Maskavā, Padomju Latvijas galvaspilsēta autoram kalpo tikai kā motīvs diezgan

abstraktai krāsu kompozīcijai. Rīgu šai darbā var pazīt tikai ļoti apķērīgs skatītājs, spriežot pēc t. s. «Brīvības pieminekļa» kolonas. Šo darbu Mākslas padome, pēc paša autora vārdiem, pieņēma «ar uzslavu» resp. šī formalistiskā darba kritika Mākslas padomē bija tik saudzīga, ka autors to uzņēma kā uzslavu. Skaidrs, ka patiesa, bolševistiska kritika kā Pinnim, tā visai latviešu padomju tēlotāji mākslai būtu daudz lielāks pakalpojums nekā nepareiza uzslava. Bet pagaidām Pinnis vēl paliek dziļi iegrimis formalisma purvā un tuntuļojas Vakareiropas satrunējisās mākslas astē, un nevienam viņam nepalīdz no tā izkļūt.

Šai pašā sakarā daži vārdi jāsaka arī par mūsu tēlnieku darbiem. Mūsu tēlniekos plaši izplatīts panēmieni savus darbus pārklāt ar krevelainu virsmu. Zem šāda krevelaina plīvura pazūd reālo formu konkrētība, un darbi iegūst schematisma noskaņu. Dažā mēģina apgalvot, ka tā esot gluži latviska parādība, kas izriet no mūsu tautas īpatnībām, ka tā atbilstot pie mums plaši izplatītajam plastiskajam materiālam — granitam. Domāju, ka tas nav pareizi. Vispirms — mūsu tautā nav nekā tāda kroplaina un riebiga, ko vajadzētu slēpt zem krevelaina plīvura, nav arī nekā schematiska. Kas attiecas uz materiālu, tad arī granitu var slēpt un pulēt. Francijā daudz agrāk nekā pie mums, gan ne tik uzkrītoši un pārspīlēti, tēlnieki sāka pielietot šādas krevelainas virsmas, cenšoties iegūt tēlniecībā gaismas un virsmas vizijas efektus, ignorējot darba saturu un ideju. Tas notika impresionisma ietekmē. No turienes šis panēmieni pārgāja arī Latvijas tēlniecībā. Šis apstāklis kļūst sevišķi uztraucošs, ja atceramies, ka nesenojā Mākslas akadēmijas audzēkņu darbu izstādē lielākā daļa tēlniecības darbu izskatījās kā ar atīdām pārklāti.

Rodas jautājums, kādēļ pie mums, Mākslinieku savienībā, nerunā atklāti par šādām un līdzīgām parādībām, nosaucot tās istos vārdos? Iemeslu, varbūt, atradīsies vairāk, bet galvenais no tiem ir — bailes no kritikas, bailes sabojāt ar kādu draudzīgas attiecības, bailes, ka kritizētais var apvainoties. Pārsmaļcināta jūteklība nelauj atklāti atsegt trūkumus un kļūdas, patiesi runāt par lietām un parādībām. Tādēļ arī mūsu kritika taisi gadījumos, kad jārunā par konkrētiem darbiem, norādot uz to trūkumiem, vairāk atgādina maija vakara maigo vējina pieskārienu nekā kritiku, no kuras netiek gudrs, vai tevi cildina, vai pel.

Latviešu mākslinieku kolektīvā ir liela vēlēšanās veidot bolševiku partijas vadoņu Leņina un Stalina tēlus, bet šīs tieksmes traucē aizrādījumi, kā mūsu kolektīvs vēl neesot pietiekami izaudzis, lai uzņemtos tik atbildīgu darbu. Šī iemesla dēļ netika doti valsts pasūtījumi vadoņu ģimietņu darināšanai. Tā ir rupja politiska kļūda. Kā gan var aizliegt māksliniekam darināt viņam vistuvāko, vismīļāko cilvēku tēlus? Neatkarīgi no rezultātiem, pašam šāda darba procesam ir liela audzinoša un politiska nozīme.

Viens no organizācijas trūkumiem ir arī tas, ka daudzi svarīgi darbi tiek veikti kampanjveidīgi. Strādā un raujas, kā saka «pa kaklu un galvu», un pēc tam izrādās, ka daudz kas paliek nepadarīts. Tādā stāvoklī organizācija atrodas arī pašreiz. Tuvojas Padomju Armijas 30. gadadiena, sakarā ar ko paredzēta mākslas darbu izstāde, bet mūsu kolektīva uzmanība vēl nav sasātināta šī atbildīgā darba veikšanai. Lielā steiga, kas drīz iesāksies, nevar labvēlīgi atsaukties uz darba kvalitāti.

Vairāk nekā divi gadi pagājuši kopš padomju tautas uzvaras Lielajā Tēvijās karā. Daudzās padomju pilsētās un laukos, kur kādreiz norisa sivas cīņas, uzcelti pieminekļi un monumenti kritu-

šajiem varoņiem, tikai pie mums, Padomju Latvijā, nekā tamlīdzīgs netiek darīts. Lieliekie Rīgas parki stāv mēmi un neko nestāsta saviem apmeklētājiem ne par padomju tautu, tai skaitā arī latviešu tautas, varoņo cīņu gadiem, ne par padomju cilvēkiem, kas sodien ceļ un pārveido pasauli. Lielie līdzekļi, kurus šiem nolūkiem dod valsts, katru gadu tiek norakstīti budžetā kā neizlietoti.

Lai veiktu teoretisko darbu un veicinātu padomju mākslas izpratni, mūsu organizācijas vadība sarīko lekcijas, kuras lasa Maskavas un Leningradas mākslas vēsturnieki un kritiķi. Tas ir teicams pasākums. Un tomēr arī šī darbā ir trūkumi: lekcijas netiek konkrētētas ar paraugiem un piemēriem no latviešu padomju mākslinieku prakses un pieredzes, šai teoretiskajā darbā ļoti maz tiek iesaistīti vietējie spēki.

Mākslas vēsturnieku sekcija, kas pastāv pie Mākslinieku savienības, atrodas diezgan nožēlojamā stāvoklī. Mākslas padomes šēds un žūrijas komisijās, vienīgajās vietās, kur pie mums izpaužas nopietnāka kritika, sekcijas locekļi tiek pieļauti tikai retos gadījumos. Maskavas un Leningradas muzeju un mākslas krātuves, kā arī izstādes viņi, da lielāki daļai, nav redzējuši. Šādos apstākļos nav iespējams, ka mūsu mākslas vēsturnieki tuvākā nākotnē spētu kaut ko nopietnu veikt savā nozarē. Mākslinieku savienības vadība nav izpratusi zinātniski teoretisko spēku lielo nozīmi mākslas attīstības gaitā un nepiegrīz vajadzīgo vērību šo spēku izmantošanai, izveidošanai un audzināšanai.

Mūsu kolektīva iekšējo darbību un augšanu jūtami bremzē atsevišķu kolektīva locekļu pasivitāte. Sevišķi tas attiecināms uz teoretisko darbu. Maskavas mākslas vēsturnieka B. Nedošivina lekciju par marksisma estētikas problemām tēlojošajā mākslā apmeklēja pieci mākslinieki. Citos gadījumos ierodas 15—30 cilvēku. Tas ir mazāk nekā 10 proc. no mūsu kolektīva. Ievērojot to, kā apmeklētāju sastāvs, ar maziem izņēmumiem, vienmēr ir viens un tas pats, iznāk, ka mūsu kolektīva lielāko daļu šis darbs nemaz vēl nav skāris.

Pretēji tam, kā tas notiek Maskavā, Leningradā un citu padomju republiku mākslinieku organizācijās, pie mums izveidojusies tradīcija, ka vecāks paaudzes mākslinieki pa lielāki daļai uz šādiem sarīkojumiem nenāk, viņu «autoritatīvajam» piemēram seko arī citi. Galvenais iemesls te ir tas, ka mūsu organizācijas vadība strādā atrauti un noslēgti no kolektīva. Mūsu organizācijas vadība vēl ne reizi nav devusi kolektīvam ziņojumu par savu organizācijas darbību. Uz jautājumiem, kādēļ tas netiek darīts, atbilde vienmēr ir viena: «Mākslinieku savienības orgkomiteja ir iecelts organs un tādēļ kolektīva priekšā nav atbildīga.» Citiem vārdiem tas skanētu tā: «Kolektīvam nav nekāda daļa par to, ko dara tā vadība.» Gluži kā brāļu Kaudziņu «Mēriņu laikos»: «Mums tā valdīšana ir rokā, ko nolemsim, tas tā arī būs.» Kolektīvs to tiesi tā arī uzņem un uz to tā arī reaģē. Beidzamajā Mākslinieku savienības sienas avīzes numurā mēs redzam karikatūru: trīs lielās mucās iespundējusies, sēž mūsu organizācijas vadošie organi Apkārt lielā apjukumā un nezinā stāv kolektīvs, prātodsams, kā lai piekļūst tam klāt. Patiesība ir tā, ka padomju organizācija, kas vairas paškritikas, vienmēr klibos. Šādos apstākļos māksliniekos nevar būt kolektīva vienības izjūtas, viņi būtjūt arī atbildību par to, ko mūsu organizācija dara, jo «tā taču nav viņu darīšana.»

Mūsu priekšā stāv radošā darba sesija, kuru viss mākslinieku kolektīvs ar nepacietību gaida. Cerēsim, ka tā dos mums daudz laba un pamācoša, ka referāti un kritika būs bolševistiski principiāli un droši, ka tā latviešu padomju tēlotāji mākslā radīs pagriezienu uz augšu, uz lielāku, mūsu lielā laikmeta cienīgu mākslu.

Māksl. Haskina zīm.

Pēteris Sils

Saruna pār okeanu

Tur, okeana viņā malā, Stāv misters Semš jo drūms un pikts. Tam sviēdru pile degungalā. Lauž kaulus reimatisms un ģikts.

Brūk vecums virsū kā ar joni, Vairs nelidz zāles, dakteris. Vairs nespēj līdzēt miljoni, Pat dolars — zelta plāksteris.

Ir Semam vaigā dzijas grumbas, Un piere vienmēr jaunus rauc. Viņš nikni cilā atombumbas Un pāri okeanam sauc:

— Jūs nesmīniet tur, viņā krastā! Vai neredzat, kas rokā man? Ar vienu bumbu būs jums basta. Es varu parādīt jums gan!

Mēs cīnā nepazīstam joku Un varam droši teikt, paties: Kas naidā pret mums vēzēs roku, Tas kritīs un vairs necelsies.

— Ak, mister, rāmāk, ne tik strau! Jums, liekas, galvā ar kas kait. Ka bumba neizsprāgst jums saujā, Tad tikai būs viens liels — olrait!

Ir tiesa — atomenerģija Var ierocis būt visai ļauns. Bet — ja tas noslēpums reiz bija, Tad tagad nav tas nekā jauns.

Mums ir vēl cita enerģija, Lūk, tā, kas padomjtautā mit. Tā varena jau vakar bija Un vareņāka aug ikbrīd.

Tai mīlzu spēks un mīlzu vara — Gāz viņa kalnus, klintis šķeļ: Tā lielus brīnumdarbus dara — Nost veco ārdā, jaunā ceļ.

Latvijas PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBĀ

Rakstnieku šefība par Latvijas PSR celulozas un papīrrūpniecības uzņēmumiem

Latvijas Padomju rakstnieku savienības valde pēdējā sēdē pārrunāja Latvijas PSR celulozas un papīrrūpniecības strādnieku un inženier tehniskā personāla aicinājumu mūsu rakstniekiem uzņemties šefību par papīrrūpniecības uzņēmumiem, un veicināt šīs svarīgās saimnieciskās nozares piecgades plāna izpildi četros gados.

Latvijas Padomju rakstnieku savienības valde nolēma uzņemties šefību par mūsu papīrrūpniecības uzņēmumiem un apstiprināt atbildīgās per-

sonas rakstnieku brigādēs, kuras izbrauks uz papīrfabrikām jau tuvākajā nākotnē. Brigādes izbrauks: uz Slokas celulozas un papīrrūpniecības kombinātu, uz Līgates papīrfabriku, Juglas papīrfabriku, Staiceles papīrfabriku, Jaunciema papīrrūpniecības kombinātu un Kripapīra fabriku «Sarkanais Sirpis».

Brigādēm uzcēts palīdzēt mūsu papīrrūpniecībai sekmīgi atrisināt Stalina pēckāra dzīves atjaunošanas piecgades uzdevumus.